

PREDGOVOR

Potreba za potpunom, sveobuhvatnom hrvatskom retrospektivnom bibliografijom knjiga osjecala se još od Kukuljevicevih dana. Nakon mnogih pokušaja napokon se cetrdesetih godina 20. stoljeca prišlo njezinoj izradbi. Prvi urednik bio je krace vrijeme tadanji direktor Sveucilišne knjižnice Mate Tentor, s kojim su u uredništvu surađivali Matko Rojnic, Eva Verbna i Branka Hergešić. Međutim, stvarni spiritus movens ove bibliografije bio je Matko Rojnic, kasniji dugogodišnji direktor Nacionalne i sveucilišne biblioteke u Zagrebu, čije ce ime ostati neizbrisivo vezano uz rad na Hrvatskoj retrospektivnoj bibliografiji knjiga. Složene urednicke poslove obavljao je od samog pocetka rada, najprije kao zamjenik urednika, a ubrzo kao njezin glavni urednik sve do odlaska u mirovinu god. 1976. Njegovom zaslugom Bibliografija je zasnovana po uzoru na ponajbolje slicne inozemne nacionalne bibliografije, kao što je i prilagodena našim potrebama. Naravno, tijekom vremena došlo je u nacinu popisivanja do mnogih promjena i modifikacija, ali osnovna Rojni-ceva zamisao ostala je nedirnuta.

Hrvatska retrospektivna bibliografija knjiga bila je zamišljena da, kao prva i jedina naša bibliografija, obuhvati sve odgovarajuće knjige po nacionalnom, jezicnom i teritorijalnom principu od pocetaka hrvatske pismenosti do zakljucno 1940. godine.

U toku dugogodišnjeg rada na Hrvatskoj retrospektivnoj bibliografiji obraden je golem broj knjiga objavljenih od 1835, do 1940. godine, tako da se danas može govoriti o gradi koja sadrži preko 140.000 glavnih i sporednih bibliografskih jedinica, odnosno predmetnih oznaka. Ovdje su obuhvacene monografske publikacije, odnosno knjige, separati, preštampana djela, kao i sve publikacije koje su tiskane ili umnožene nekim drugim grafickim nacinom (strojopis autografiran, rukopis autografiran).

Na temelju istraživanja najveći dio obradenih knjiga popisao je u Nacionalnoj i sveucilišnoj biblioteci u Zagrebu, te u slijedecim zagrebackim knjižnicama: Knjižnici Arhiva Hrvatske, Knjižnici Arhiva grada Zagreba, Knjižnici franjevačkih bogoslova, Gradskoj knjižnici, Knjižnici Hrvatskog školskog muzeja, Knjižnici Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Knjižnici Pedagoško-književnog zbora, Biblioteci Pravnog fakulteta, Radničkoj biblioteci, Knjižnici Sabora SR Hrvatske, Knjižnici Statistickog zavoda, Knjižnici Trgovacke komore i Knjižnici zagrebacke nadbiskupije Metropolitane. Pored toga pojedine su knjige popisane u raznim javnim i privatnim knjižnicama, odnosno zbirkama (Knjižnica Ženske gradanske škole sestara Dragocjene krvi u Banjoj Luci, Knjižnica Oblasnog muzeja u Bjelovaru, Naucna biblioteka u Dubrovniku, Knjižnica Gimnazije u Đakovu, Knjižnica Muzeja u Koprivnici, Knjižnica Poljoprivrednog tehnikuma »Ivo Lola Ribar« u Križevcima, Naucna biblioteka u Puli, Knjižnica II gimnazije na Rijeci, Knjižnica Muzeja u Samoboru, Knjižnica Gradskog muzeja u Slavonskoj Požegi, Knjižnica Sestara milosrdnica u Slavonskoj Požegi, Naucna biblioteka u Splitu, Gradska biblioteka u Splitu, Knjižnica Arheološkog muzeja u Splitu, Knjižnica Arhiva grada Varaždina, Naucna biblioteka u Zadru, Centralna poljoprivredna knjižnica u Zagrebu, Knjižnica Vatrogasne zajednice u Zagrebu, Knjižnica Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, Knjižnica Sestara milosrdnica u Zagrebu, Knjižnica Družbe Isusove u Zagrebu, te privatnim zbirkama Lavoslava J Šika, Stjepana Bakšića, dr Alberta Botterija, Dinka Chudobe, Franje Bošnjakovića, Silvija Kadrnke, Mihovila Kombola, obitelji Kumčić, Zdenke Marković, Miroslava Vanina, sve iz Zagreba, i dr.).

Golema bibliografska grada, na obradbi koje je od 1940. do danas radilo preko trideset bibliografa (cesto u vrlo teškim uvjetima), ležala je neiskorištena i javnosti gotovo potpuno nepoznata. Odsjek za retrospektivnu bibliografiju Nacionalne i sveucilišne biblioteke u Zagrebu poduzeo je sve da tu gradu predstavi javnosti. Bibliografija neće, doduše, dati posve cjelovit pregled knjiga iz navedenog vremenskog razdoblja, ali će pružiti obilje podataka i informacija o kulturnom, politickom i znanstvenom životu Hrvatske i Hrvata u drugim sredinama kroz razdoblje od preko stotinu godina. Stoga će služiti nesumnjivo kao dragocjen izvor informacija za gotovo sva područja ljudskog znanja i umjetnosti.

U tu je svrhu 10. prosinca 1980. godine u Zagrebu održano, u okviru Dana Nacionalne i sveucilišne biblioteke, savjetovanje o objavljivanju Bibliografije. Uz prisustvo istaknutih bibliografskih i drugih znanstvenih stručnjaka, te predstavnika Republike samoupravne interesne zajednice za znanstveni rad,

dogovoreno je i odluceno da se pocne s objavljivanjem Bibliografije pod naslovom Grada za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga. Po iscrpnosti bibliografskog opisa »Grada« bi, doduše, zaslužila zasigurno naziv Bibliografija, ali zbog toga što ona obuhvaca otprilike 70% zamišljene Hrvatske retro-spektivne bibliografije knjiga, naziv Grada je ipak adekvatniji.

Na tom savjetovanju prisutnima je, uz tek izašli ogledni primjerak buduće publikacije, predstavljen i Nacrt pravila Hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga* Tada je izabran i Uredivacki odbor (Vjera Bendiš, dr Josip Bratulic, dr Žarko Dadić, Branko Hanž, šime Juric, akademik dr Andre Mohorovicic, dr Anica Nazor, Petar Rogulja, dr Aleksandar Stipcevic i Branko Tomecak). S obzirom na to da se do sada gotovo isključivo radilo na obradbi knjiga koje su objavljene poslije 1835., iako je obraden i određen broj knjiga iz prethodnog razdoblja, zaključeno je da Grada obuhvati samo publikacije izašle u vremenu od 1835. do 1940. god. Bibliografija hrvatskih knjiga tiskanih do 1835. objavit će se naknadno.

Što se tice nacina izdavanja odluceno je da se Grada objavi abecednim 1 redoslijedom u dvadesetak knjiga (svezaka). Svaka će knjiga imati 300 do 350 stranica, odnosno oko 2500 glavnih bibliografskih jedinica u abecednom nizu, kao i posebna kazala s odgovarajucim sporednim bibliografskim jedinicama i predmetnim oznakama. Naravno, sve će to omogućiti brzo i lako snalaženje u bibliografiji. Varijanta da se u glavnom abecednom nizu donesu i sporedne bibliografske jedinice morala je otpasti zbog toga što se ni jedan svezak ne bi mogao urediti bez prethodnog pregleda cjelokupne grade. A grada u sadašnjem obujmu nikako nije konacna, te se tijekom objavljivanja pojedinih knjiga (svezaka) predviđaju i postupna upotpunjavanja.

U posljednjim svescima (knjigama) Grade naci će se pregled numeriranih i nenumeriranih nizova publikacija, kumulativna kazala, razne dopune i dodaci. Završna knjiga sadržavat će u jednom abecednom nizu i cjelovito predmetno kazalo iz svih svezaka. Tako će se npr. svi napisi o nekoj osobi naci zajedno u jednom jedinstvenom nizu.

Predviđeno je da se cjelokupna Grada objavi kontinuirano u roku od cetiri do pet godina.

Uostalom, ogledni primjerak, koji je Odsjek priredio 1980. godine, pružio je ipak približnu sliku o tome kako će Grada za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga izgledati. Kao što je već receno, Grada za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga radena je po nacionalnom, jezicnom i teritorijalnom principu, obuhvacajuci odgovarajuce monografske publikacije od 1835. do zaključno 1940. Nacelno su u ovu bibliografiju uvrštavane knjige prema ovim osnovnim kriterijim:

1. ako im je pisac, odnosno suradnik, Hrvat, bez obzira gdje je djelo izišlo i na kojem jeziku, ili
2. ako su napisane na hrvatskom jeziku neovisno o autoru i mjestu iz- i danja, odnosno tiskanja, ili
3. ako su objavljene ili tiskane na podrucju koje danas obuhvaca SR Hrvatska.

Postoje, naravno, autori, odnosno publikacije, koje nije bilo moguće uvrstiti isključivo na osnovi navedenih kriterija. To su:

- pisci koji se nisu nacionalno opredijelili, a svojim su djelovanjem pridonijeli stvaranju hrvatske kulture, što ne znaci da nisu i dionici kulture drugih naroda i da ih ne treba uvrstiti i u druge nacionalne bibliografije,
- -službena, školska i društvena izdanja u onim podrucjima koja su u navedenom razdoblju od 1835. do 1940. administrativno bila u sastavu Hrvatske
- izdanja objavljena u onim sredinama u kojima je pored ostalih naroda obitavao i hrvatski živalj, a ta su mu izdanja bila namijenjena kao i drugima
- izdanja koja su bila na takvim podrucjima u zajednickoj upotrebi, bez obzira na jezik izdanja.

Smatrali smo da je bolje u navedenim slucajevima te publikacije uvrstiti u Gradu, nego da izostavljanjem budu možda izgubljene za nacionalne bibliografije. Bit će stoga nekih »preklapanja« Grade s ostalim

nacionalnim bibliografijama, što je uostalom neizbježno u ovoj vrsti posla.

Napominjemo da smo u većini dvojbenih slučajeva uz podatke iz literature i osobne kontakte, uzimali u obzir i Abecedarij Leksikografskog zavoda, Hrvatsku enciklopediju, Hrvatsku bibliografiju, Narodnu enciklopediju srpsko-hrvatsko-slovenacku Stanoja Stanojevića, Znamenite i zaslužne Hrvate i dr.

Upute za korištenje

S obzirom na to da se rad vremenski vrlo otegao, i da se način popisivanja mijenjao tijekom vremena, došlo je do mnogih promjena u postupku obradbe knjiga. Zato je bilo potrebno da se i pismeno utvrde kriteriji pri popisivanju. Na temelju dugogodišnjeg rada na popisivanju današnji glavni urednik izradio je Nacrt pravila Hrvatske retrospektivne bibliografije knjiga, koji je prihvaćen na spomenutom savjetovanju 10. prosinca 1980. god. Prvi je svezak Grade ureden prema tom Nacrtu pravila.

Korisnike Grade upozoravamo na slijedeće:

- a. postoji samo autorska odrednica, i to individualna (bez obzira je li djelo rad jednog ili nekoliko autora); kolektivnog autorstva nema, već se takva djela tretiraju kao anonimnih nema, dakle, korporativne odrednice,
- b. kod stvarnih naslova odrednica nije prva riječ (kao kod mehanicke metode), nego glavna imenica — substantivum regens, osim kad se radi o recenici (u tom slučaju odrednicu čini prva riječ).

Bibliografski opis glavne bibliografske jedinice sastoji se od ovih dijelova:

glavni opis

sporedni opis

sadržaj

bilješke.

U prvom dijelu glavnog opisa podaci se prenose doslovno s naslovne ili druge odgovarajuće stranice, tekst se u punom smislu riječi »preslikava«, ispisuje se sve što se nalazi na naslovnoj stranici po redu do impresuma (naznaju se i podaci o posebnom otisku, nizu publikacije i slično, ako su tu navedenij).

Impresum u ovoj bibliografiji uključuje mjesto naklade (izdanja), nakladnika, tiskaru i mjesto tiskanja (ako ono nije ujedno i mjesto izdanja) i konačno godinu izdanja. Zatim slijede podaci o izvoru naslova, ako djelo nije popisano po naslovnoj stranici, npr.: [Omotni nasl.], [Nasl. nad tekstom.], [Nasl. na hrptu.], [Nasl. u normi.]. Poseban je slučaj kad naslova nema nigdje i kada ga je potrebno pronaci na temelju sadržaja knjige. Nakon toga dolazi oznaka za veličinu knjige, podaci o paginaciji i ilustracijama, oznaka za pismo, kad to nije latinica ([Got.]) i oznaka ako je tekst autografirani.

U sporednom opisu navode se svi važniji podaci koji se ne nalaze na naslovnoj stranici ili naslovu po kome se knjiga popisuje, već na nekom drugom mjestu u knjizi. Njima prethodi naznaka izvora tih podataka, kao npr.: [Omotni nasl.:], [Skupna nasl. str.:], [Spor. nasl. str.:], [Nasl. 1. dijela:], [Potpisano:] i dr.

Ako je naslov knjige previše općenit, piše se sadržaj. To vrijedi posebice za zbornike, zbirke pripovijedaka i si. Kod publikacija, kao što su npr. kalendari i godišnjaci koji sadrže više priloga (od kojih su neki nevažni), ne ispisuje se citav sadržaj, već se — s naznakom: »Iz sadržaja« — popisuju samo važniji prilozi.

Svi kulturno-historijski podaci o knjizi, bez obzira jesu li »pronadani« u samoj knjizi ili izvan nje, navode se posebno u bilješki onim redom kako se nalaze u knjizi ili kako to zahtijeva njihov značaj.

Kazalo sporednih bibliografskih jedinica uključuje: suautore, urednike, pisce predgovora, pogovora, promijenjene oblike imena pisaca, pseudonime, inicijale, promjene stvarnih naslova, osobe kojima su prigodnice posvećene i analitičke bibliografske jedinice (sadržajno samostalni radovi uklopljeni u druge bibliografske jedinice).

Predmetne oznake obrazuju Predmetno kazalo (za osobe, narode i zemljopisne pojmove).

Poseban svezak bit će posvećen nizovima publikacija: numeriranim i nenumeriranim.

Grada za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga jest, dakle, edicija koja je iscrpno i pouzdano vrelo podataka o najvećem broju knjiga koje ovo razdoblje obuhvaća.

Gdje god je bilo moguće razriješeni su pseudonimi i inicijali; kod mnogih anonima »otkriveni« su pisci, dodani prevodioci i suradnici. Kod prijevoda nastojalo se dati i originalni naslov djela. Često je bilo potrebno ispraviti netočne podatke na knjizi, pogreške u imenima, u stranim riječima, utvrditi i pronaći podatke o impresumu (mjesto izdanja, izdavaca, tiskaru i godinu izdanja). Svugdje gdje se ukazalo potrebnim, dodale su se bilješke o predgovoru, pogovoru, bibliografiji, kao i kritičke bilješke o knjigama, bilo na temelju samih knjiga, bilo na temelju iscrpne literature.

Iako je bilo predviđeno da bibliografske jedinice izadu na onim pismima na kojima su knjige tiskane, zbog tehničkih razloga citav tekst Bibliografije tiskan je na latinici. Ako je knjiga tiskana drugim pismom na kraju glavnog opisa njezine jedinice navedeno je pismo (npr.: [Cir.], [Got.], [Arapsko pismo.] i dr.).

No, velika je vrijednost Grade za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga u tome što je to primarna bibliografija, tj. bibliografija radena isključivo na temelju videne knjige — de visu, a ne prema nekom drugom izvoru. Iz tih razloga u Gradu nisu unesene one knjige do kojih se nije došlo pri popisivanju, a nalaze se u nekim našim značajnijim bibliografijama (Maštrović, Jadertina Croatica, Blažeković, Fluminensia, ili tek izašla Malbaša, Osječka bibliografija).

Na kraju smatramo da je u povodu objavljivanja prvog sveska Grade za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga potrebno sjetiti se i imena svih dosadašnjih suradnika Hrvatske retrospektivne bibliografije. To su: Josip Ba-dalić, Vjera Bendiš, Mirko Breyer, Dana Cucković, Ljerka Depolo, Đurđa Frank, Šonja Gazarović, Branka Hergešić, Alma Hosu, Milutin Ivanušić, Cvjetko Job, Ivanka Jovanović, Šime Juric, Danica Ladan, Rudolfo Franjin Magjer, Petar Mamić, Zlata Maticec, Jelka Mišić, Ivancica Novak, Anđelko Novaković, Marko Orešković, Zora Pasaric Šufraj, Anđelka Pernar, Marija Petricec, Petar Rogulja, Matko Rojnic, Josip Stipanov, Gojko Sušac, Mate Tentor, Branko Tomecak, Eva Verona i Janko Živković.

Unatoč svim poteškoćama, neprilikama i otežanim uvjetima rada, prvi svezak Grade ugledao je napokon svjetlo dana. Nadamo se da će ga ubrzo slijediti i ostali svesci.

UREĐIVACKI ODBOR